

Kaks raamatut, üks lugu: “Vestlused Tubinaga” ja “Ballaad”

AARE TOOL

EMTA muusikateaduse doktorant

Eduard Tubina 110. sünniaastapäevaks lisandus lugemislauale kaks uut trükist, Vardo Rumesseni koostatud ja kommenteeritud “Vestlused Tubinaga” (kirjastanud Rahvusvaheline Eduard Tubina Ühing) ja helilooja poja Eino Tubina “Ballaad. Eduard Tubina lugu” (kirjastanud Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum ning SE&JS). Kuigi kaanekujunduselt on raamatud peaaegu nagu kaks tilka vett, ei tohiks lasta välisel sarnasusel end eksitada, sest tegelikult on need mõeldud vägagi erinevale sihtrühmale. “Vestlused Tubinaga” on ennekõike Tubina muusika uurijale või kontekstist huvitatud interpreedile suunatud allikakogumik, “Balladi” oleks aga kõige täpsem määratlenda kui Tubina elu ja loomingu ülevaatlikku memuaristika sugemetega käsitlust.

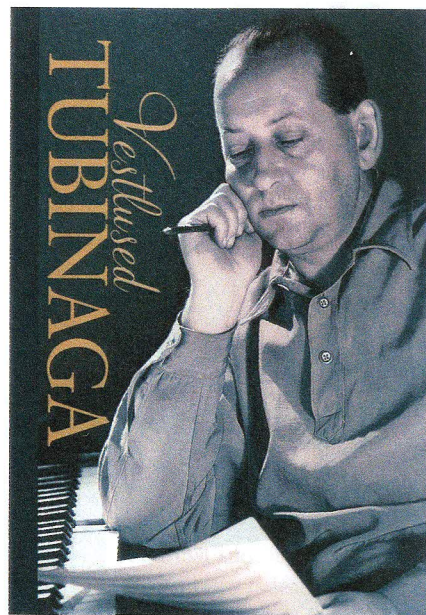
Nagu viitab pealkiri “Vestlused Tubinaga” (ja mitte “Vestlusi Tubinaga”), on raamatus esitatud ammendavalt kõik koostajale teada olevad allikad. Siit leiab aastatel 1935–1982 trükitud ilmunud vestlused (ühtekokku 71 kirjet, lisaks kaks järelehüüet) ja aastatel 1966–1982 peetud suuliste vestluste üleskirjutused (19 kirjet). Tubina teemas vähem orienteeruvale lugejale on koostaja Vardo Rumessen kirjutanud paarikümneleheküljelise sissejuhatava artikli, kus resümeerib linnulennult biograafilist ja ajaloolist tausta. Sõna “vestlus” on just sobivalt laia tähendusega, sest rangelt võttes ei liigitu sugugi kõik raamatus esitatud tekstid intervjuu kategooriasse.

Allikakogumiku spetsiifikast tulenevalt ei ole raamat tingimata mõeldud kaanest kaaneni lugemiseks, sest korduvat materjali, “variatsioone ühele ja samale teemale” on palju. Kõige tõenäolisemalt on väljaandest abi neile, kes juba teavad, mida otsivad, näiteks teavet

konkreetsete teoste saamisloo või mõne muu küsimuse kohta (Tubina muusika retseptisioon Rootsis, kontaktid ENSV muusikutega jne). Raamatule oleks tulnud kasuks, kui lisaks nimeregistrile oleks trükitud ka teoste register. Vestluse daatum järgi võib loomulikult aimata, millistest parasjagu käsil olevatest teostest neis tõenäoliselt juttu tuleb – nii näiteks on 1960. aastate lõpu ja 1970. aastate alguse vestluste tulipunktis mõistagi ooperid “Barbara von Tisenhusen” ja “Reigi õpetaja” –, kuid teoste register oleks siiski paljudel juhtudel säästnud otsimise vaevast.

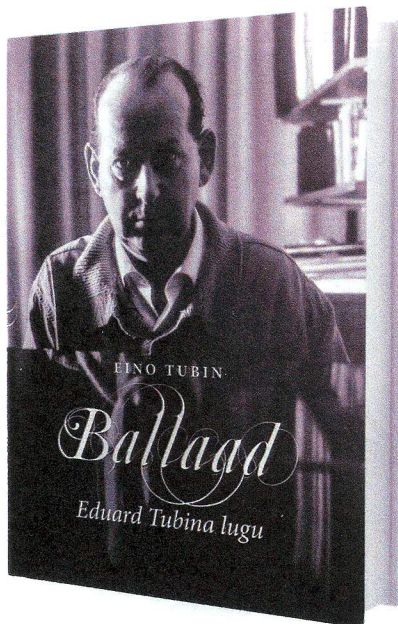
Raamatuga tutvudes tuleb pidada meeles tõsiasja, et igal vestlusel on kaks osapoolt: mõne vestluspartneriga voolab jutt sundimatult, teisega otsitakse sõnu. Kui ühes vestluses küsitakse Tubinalt, kuidas ta jäi rahule oma sümfooniaga nr 10 Bostoni sümfooniaorkestri esituses, siis ta kostab selle peale lakooniliselt: “Üliväga” (lk 142). Teisal pärib rootslasest vestluskaaslane, kas Tubin peab end eesti või rootsi heliloojaks, “või ei tähenda rahvus Teile nii palju” (lk 237). Tubin vastab: “Ei, mulle ei tähenda see üldse midagi.” Sellistel puhkudel sõltub kõik usutluse situatsioonist, nagu toonitab koostaja oma märkuses: “Kuigi Tubin pidas end eesti heliloojaks, tuleb aru saada, et antud kontekstis oleks tal olnud seda ebamugav öelda” (lk 242).

Mõned vestlused on juba tuttavad Rumesseni varasematest väljaannetest, näiteks “Meenutusi Eduard Ojast” (lk 280–298) on avaldatud raamatus “Varjus ja valguses”. Suurem osa tekstidest, eriti Rootsi perioodikas ilmunud või helilintidelt üles tähendatud, ilmuvad kogumikku koondatuna muusikahuvilise vaatevälja esmakordselt. Loomulikult tekib küsimus, kuivõrd avarab see materjal senist ettekujutust, pakub uusi

fakte ja vaatenurki? Oleks liialdus väita, et raamat paljastab midagi ennekuulmatut, sest Arvo Pärdi järel on Tubin kõige mahukama bibliograafiaga eesti helilooja, kujutus temast on põhiosas juba ammu paika liikunud ja võibolla kipub kohati liigagi kivistuma. Paljudele neist vestlustest on koostaja ise juba varasemates publikatsioonides viidanud. “Vestlused Tubinaga” oli paraku määratud jääma Rumesseni viimaseks publikatsiooniks ja mingis mõttes võib seda pidada tema kui Tubina-uurija pika teekonna kokkuvõtteks, tema entsüklopeedilise haardega elutöö “lisakõiteks”. Selles raamatus loovutab ta kõik allikad põhjalikult kommenteerituna uurijate uuele põlvkonnale, et nad võiksid kõike arvesse võttes teha oma kaalutletud järeldused.

Tubinast on kirjutatud küll üksjagu, kuid midagi täiesti enesestmõistetavat ja elementaarset on siiani puudunud, nimelt biograafia. On olnud tungiv vajadus raamatu järele, mis vastaks lihtsaks keeles lihtsale küsimusele: “Kes oli Eduard Tubin?” Eino Tubina “Balladi” ilmumisega on seegi tühimik lõpuks täidetud. Tagakaanel väidab kirjastaja, et autor “annab selles eluloos intiimse pildi Eesti heliloojast Rootsis, kes kirjutas olulist muusikat rohkemates žanrites, kui ükski teine Põhjamaade helilooja”. See lause on mõneti eksitav korruga mitmes mõttes. Raamatus ei käsitleta ainult Eduard Tubina Rootsi perioodi, vaid ka tema sõjaajalast elu- ja loometeed. Mis

puutub väitesse, nagu oleks ta kirjutanud "olulist muusikat rohkemates žanrites kui ükski teine Põhjamaade helilooja", siis arvan, et Tubin ei vaja niisuguseid kahtlasevõitu komplimente. Tubina loominguga žanriline mitmekülgus võib olla märkimisväärne küll 20. sajandi esimese poole Eesti muusikaloo kidural taustal, kuid Põhjamaade kontekstis tasub tema muusika erilisusest kõneldes rõhk panna mingitele muudele argumentidele. Õnneks paistab siin olevat tegemist üksnes kirjastaja kummalise kapriisiga, sest raamatu tekstis (lk 214) on seda mõtet väljendatud märksa tasakaalukamalt. Jätkem aga siinkohal tagakaas, loeb ju ikkagi see, mis on kaante vahel.

Isast kirjutatud raamatu puhul poleks isikulises lähenemises, "intiiimses pildis" midagi imestamisväärset, kuid lugedes selgub, et tegelikult on "Balladi" tonaalsus mõnevõrra teistsugune. Raamat on pigem asjalikult sedastav kui meenutav-muljetav, perekondlikku kogemust jagab autor pigem kõrvalepõike korras ja muusikat puudutavates küsimustes tuginetakse autoriteetsetele kirjalistele allikatele. Sagedased tsitaadid kontserdi- ja plaadiarvustustest annavad kohati käsitlusele isegi veidi ametliku ilme. Kuid ehk ongi just see Eino Tubina raamatu juures kõige huvitavam: see ei ole akadeemiliselt hillitsetud biograafia, kuid ka mitte autorit ennast eksponeeriv laialivalgub mälestusteraamat. Isiklik ja allikatele tuginev lähenemine vaheldub siin loomulikult ja sundimatult. Ühel hetkel lahkab autor Balalaikakontserdi saamislugu ja mängutehnilisi iseärasusi (lk 151), kuid juba paar lõiku hiljem läheb jutt sujuvalt helilooja fotograafiahobile ja kitsasfilmile. Kõik loominguline ja üldinimlik on selles raamatus tihedalt põimunud, just nagu korralikus biograafias olema peab.

"Ballad" valgustab uue nurga alt nii mõndagi Tubina retseptioonis juurdunud käibetõde. Mõelgem näiteks Tubina suhtele džässmuusikaga. Tema viiekümne aastate loominguga (ja eriti sümfooniaga nr 6) seoses on enamasti väidetud, et see on kantud nõrdimusest peale tungiva džässmuusika üle, mis ähvardavat muu helikunsti tagaplaanile suruda (lk 137). "Balladi" autor annab aga mõnes kohas mõista, et Tubin ei suhtunud Uue Maailma helidesse sugugi nii lepitamatult: "ta armastas ka Ameerika muusika elujõudu ja kõla: Gershwin, Bernsteini "West Side Story", Charles Ivesi kõlapilt kahest orkestrist, kes eri suundadest linna marsivad" (lk 171). Niisama olevat Tubin palunud "saata Ferde Grofé "Suure Kanjoni süüdi" (Grand Canyon Suite) plaate, mida polnud Rootsis saada. [...] Album tuli ja pere kuulas hobueeslite klopsimist kanjoni kuristikus, vihma ja äikest, kõik esitatud sama pealetükkivalt kui värvi-röömsa kaanepildi peal" (lk 122). Tubina senises retseptioonis on alati rõhutatud põhjamaaiselt kargeid toone ja sümfonisti karmi tõsidust, kuid see teave avab üsnagi uue, eluröömsama mõõtme. See, kes soovib saada Eduard Tubina loost ladusa ja ülevaatliku pildi, võib end rahuliku südamega usaldada Eino Tubina raamatu hoolde – ja vähemalt üheks õhtupoolikuks on Tubina aeg tulnud.